

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/124918,Helena-Maria-Kurcysz-Do-Szczecina-przez-Majdanek-i-Ravensbrck.html>

W. 6 13 P. Ławca
Wyd. M. S IV - ta
do spr. Nr. S IV - 23

St. Ścisłe tajne! 23

ZADANIE
(na wywiad)

Proszę przeprowadzić wywiad:

1. Nazwisko Kurcysz n. p. Stanisława
2. Imię Helena
3. Imię ojca Sygnant
4. Rok urodzenia 10.5.1914
5. Miejsce pracy i zajmowane stanowisko Urząd Gof. IV-K Rydzki
budowy miast i osiedli (inżynier)
6. Adres
 Jakże potrzebne są dane obecne m. Zawietkocin - pracy
wskazać, czy należy zebrać informacje na członków rodziny, na sąsiadów i znajomych w miejscu zamieszkania, w miejscu pracy i t. d.
opisnie - z kim zamieszkuje - jego malarskie
partyzant
8. Specjalne zlecenia: _____
wskazać, na co zwrócić uwagę w czasie prowadzenia wywiadu
9. Cel wywiadu opracowanie
opracowanie, werbowanie, areszt i t. d.
Naczelnik Wydziału W
stopień _____

Dnia 23 II 07 194 r.

Karta wystawiona przez Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa w Szczecinie dotycząca przeprowadzenia wywiadu nt. Heleny Kurcysz (z zasobu IPN)

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Helena Maria Kurcysz. Do Szczecina przez Majdanek i Ravensbrück

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej (1948-1956) Stalinizm w Polsce (1956-1970) Od Października do Grudnia (1970-1980) Od Gdańska do Gdańska

Autor: EWA WÓJCICKA 08.05.2026

Architekt, urbanistka, malarka. Działała w strukturach ZWZ-AK, po aresztowaniu przez okupanta więzono ją kolejno na Pawiaku, Majdanku i w

Ravensbrück. Po wojnie osiadła w Szczecinie, gdzie stała się ważną częścią lokalnej społeczności.

10 maja 1914 r. w Sandomierzu urodziła się Helena Maria Kurcysz z d. Słomińska, nazywana przez przyjaciół „Helunią”.

9 października 1942 r. Helena została aresztowana i osadzona na Pawiaku.

Od 1924 roku jej rodzina mieszkała w Warszawie, ponieważ ojciec Zygmunt pełnił obowiązki naczelnego inżyniera Warszawy, a w latach 1927-1934 urząd prezydenta stolicy. Helena uczęszczała do Gimnazjum oraz Liceum Cecylii Plater-Zyberk.

Od 1934 r. studiowała na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. W tym samym roku wyszła za mąż za Jerzego Kurcysza. Niestety małżeństwo nie przetrwało próby czasu. Studia ukończyła tuż przed wybuchem II wojny światowej, w czerwcu 1939 r.

**Helena Maria Kurcysz, b.d. (fot.
z zasobu IPN)**

**Helena Maria Kurcysz, b.d. (fot.
z zasobu IPN)**

Działalność konspiracyjna i pobyt w obozach koncentracyjnych

W czasie wojny obronnej działała w Pogotowiu Technicznym. Udzielała wówczas pomocy rannym. W czasie okupacji należała do ZWZ-AK. Działała pod pseudonimem „Teresa” (imię jej mamy). W jej mieszkaniu znajdowała się skrzynka kontaktowa. Tu odbywały się również zebrania konspiracyjne.

9 października 1942 r. Helena została aresztowana i osadzona na Pawiaku. 17 stycznia 1943 r. została przetransportowana na Majdanek (nazwa potoczna, od lutego 1943 r. funkcjonował pod nazwą *Konzentrationslager* Lublin, wcześniej jako *Kriegsgefangenenlager* Waffen SS Lublin – obóz dla jeńców wojennych), gdzie nadano jej numer obozowy 4609. Pracowała w komandzie ogrodniczym, a następnie, gdy Niemcy zorientowali się, jakie ma wykształcenie, pełniła funkcję obozowej architektki (*Lagerarchitekt*). Zajmowała się wyznaczaniem dróg na terenie pól więźniarskich obozu.

Helena Kurcysz utworzyła grupę roboczą dla dzieci białoruskich (od 1943 r. ludność z terenów Białorusi za wspieranie rodzimej partyzantki była wysiedlana i kierowana m.in. do obozów koncentracyjnych), które

wykonywały głównie prace porządkowe.

W obozie „Helunia” również potajemnie rysowała. Niezbędny materiał oraz akwarele dostarczył jej inżynier Piotr Denisow. Tworzyła głównie portrety dzieci. Namalowała również m.in. panoramę Lublina, znajdującą się obecnie w zbiorach Państwowego Muzeum na Majdanku.

Na polecenie prof. Jana Zachwatowicza,
przeprowadziła inwentaryzację zabytków.
Odkryła pod posadzką Zamku Książąt
Pomorskich sarkofagi książęce.

Za swą malarską pasję, zakazaną w obozie, mogła zostać ukarana. Groziło jej to, gdy pewnego dnia Anton Thumann, *Schutzhaftlagerführer*, kierownik oddziału więźniarskiego Majdanek, niespodziewanie zastał ją w trakcie rysowania. Szczęśliwie jednak uniknęła kary z rąk bezwzględneho esesmana.

21 kwietnia 1944 r., w tzw. transporcie specjalnym (*Sondertransport*), Helena Kurcysz dotarła do FKL Ravensbrück. W tym obozie otrzymała numer 36535. Ostatecznie osadzono ją w Neubrandenburgu, jednym z podobozów FKL Ravensbrück.

21. 4. 44.

Helena Kurcysz
36535

1.	Arbeitsbuch	5.11.23.	128	34 259	polin	✓
2.	Arbeitsbuch	10.10.39.	politt.	36 290	"	"
3.	Arbeitsbuch	20.6.41.	politt.	36 299	"	"
4.	Arbeitsbuch	23.7.28.	politt.	36 300	"	"
5.	Arbeitsbuch	17.10.28.	politt.	36 301	"	"
6.	Arbeitsbuch	2.1.39.	politt.	36 302	"	"
7.	Arbeitsbuch	10.7.28.	politt.	36 303	"	"
8.	Arbeitsbuch	3.10.28.	politt.	36 304	"	"
9.	Arbeitsbuch	23.1.30.	politt.	36 305	"	"
10.	Arbeitsbuch	20.10.29.	politt.	36 306	"	"
11.	Arbeitsbuch	20.10.28.	politt.	36 307	"	"
12.	Arbeitsbuch	16.10.28.	politt.	36 308	"	"
13.	Arbeitsbuch	4.10.28.	politt.	36 309	"	"
14.	Arbeitsbuch	23.10.28.	politt.	36 310	"	"
15.	Arbeitsbuch	22.10.28.	politt.	36 311	"	"
16.	Arbeitsbuch	31.5.27.	politt.	36 312	"	"
17.	Arbeitsbuch	3.4.27.	politt.	36 313	"	"
18.	Arbeitsbuch	10.10.28.	politt.	36 314	"	"
19.	Arbeitsbuch	4.7.27.	politt.	36 315	"	"
20.	Arbeitsbuch	31.1.23.	politt.	36 316	"	"
21.	Arbeitsbuch	25.9.28.	politt.	36 317	"	"
22.	Arbeitsbuch	20.10.28.	politt.	36 318	"	"
23.	Arbeitsbuch	10.10.28.	politt.	36 319	"	"
24.	Arbeitsbuch	10.10.28.	politt.	36 320	"	"
25.	Arbeitsbuch	21.10.28.	politt.	36 321	"	"
26.	Arbeitsbuch	15.11.29.	politt.	36 322	"	"
27.	Arbeitsbuch	2.10.28.	politt.	36 323	"	"
28.	Arbeitsbuch	15.11.28.	politt.	36 324	"	"
29.	Arbeitsbuch	20.10.28.	politt.	36 325	"	"
30.	Arbeitsbuch	1.1.27.	politt.	36 326	"	"
31.	Arbeitsbuch	2.10.27.	XXXXX 1.10.30 320	36 327	"	"
32.	Arbeitsbuch	1910	politt.	36 328	"	"
33.	Arbeitsbuch	10.10.28.	politt.	36 329	"	"
34.	Arbeitsbuch	19.10.27.	politt.	36 330	"	"
35.	Arbeitsbuch	1.2.23.	politt.	36 331	"	"
36.	Arbeitsbuch	15.10.28.	politt.	36 332	"	"

-1261-

Lista transportowa z kwietnia
1944 r., pod poz. 240 figuruje
Helena Kurcysz (Kurcusz).
Dokument z przechowywanego w
AIPN zespołu: KL
Ravensbrück/Obóz
koncentracyjny Ravensbrück (z
zasobu IPN)

Transport - Urządzenie, w. Jabl. (7)

21. 4. 44. 21/41. 63

216.	Kramska, Józefa	28.06.37.	polit.	36 511	Polin
217.	Krawczyńska, Jolanta	5.10.19.	"	36 512	"
218.	Krawczyńska, Alicja	22.1.25.	"	36 513	"
219.	Krawczyńska, Johanna	2.10.37.	"	36 514	"
220.	Krawczyńska, Maria	16.7.32.	"	36 515	"
221.	Krawczyńska, Julia	17.5.32.	"	36 516	"
222.	Kreps (Krebs), Malina	15.04.19.	"	36 517	"
223.	Krol, Jadwiga	11.0.03.	"	36 518	"
224.	Krupa, Józefa	10.12.35.	"	36 519	"
225.	Krupowicz, Irma	17.5.32.	"	36 520	"
226.	Kruszewska, Maria	22.0.00.	"	36 521	"
227.	Krynska, Ida	13.9.05.	"	36 522	"
228.	Krzyżoforska, Stefania	3.11.32.	"	36 523	"
229.	Krzwicka, Jozefina	2.11.01.	"	36 524	"
230.	Krzwicka, Jozefina	1.11.05.	"	36 525	"
231.	Krzwicka, Jadwiga	25.04.25.	"	36 526	"
232.	Kubalska, Bronisława	1887	"	36 527	"
233.	Kuczyńska, Józefa	1.1.11.	"	36 528	"
234.	Kuczyńska, Bronisława	0.0.00.	"	36 529	"
235.	Kulsko, Maria	20.0.07.	"	36 530	"
236.	Kulczyńska, Maria	12.9.13.	"	36 531	"
237.	Kulmasz, Izabela	7.11.30.	"	36 532	"
238.	Kulpa, Józefa	29.1.10.	"	36 533	"
239.	Kuna, Józefa	4.10.16.	"	36 534	"
240.	Kurczak, Helena	10.5.11.	"	36 535	"
241.	Kurczak, Katarzyna	0.9.00.	"	36 536	"
242.	Kurczak, Józefa	21.1.11.	"	36 537	"
243.	Kusnierka, Genowefa	27.11.19.	"	36 538	"
244.	Kutra, Janina	16.1.01.	"	36 539	"
245.	Labenda, Ella	22.0.22.	"	36 540	"
246.	Labenda, Julia	10.9.00.	"	36 541	"
247.	Labenda, Lucja	22.0.22.	"	36 542	"
248.	Lachura, Anna	11.5.13.	"	36 543	"
249.	Lachowska, Maria	31.3.10.	"	36 544	"
250.	Lachowska, Malina	1903	"	36 545	"
251.	Lachowska, Maria	7.5.10.	"	36 546	"

Lista transportowa z kwietnia
1944 r., pod poz. 240 figuruje
Helena Kurcysz (Kurcusz).
Dokument z przechowywanego w
AIPN zespołu: KL
Ravensbrück/Obóz
koncentracyjny Ravensbrück (z
zasobu IPN)

K. Z. Ravensbrück
Arbeitsliste

Ravensbrück, den 1. Juli 1944.

Für Fabrik vorgesehene Hilflinge.

Block 11	IPN	Arbeitsname
1.	56	Abrahamson, Maria
2.	57	Adamski, Antoni
3.	58	Adamski, Helena
4.	59	Adamski, Józef
5.	60	Adamski, Józef
6.	61	Adamski, Józef
7.	62	Adamski, Józef
8.	63	Adamski, Józef
9.	64	Adamski, Józef
10.	65	Adamski, Józef
11.	66	Adamski, Józef
12.	67	Adamski, Józef
13.	68	Adamski, Józef
14.	69	Adamski, Józef
15.	70	Adamski, Józef
16.	71	Adamski, Józef
17.	72	Adamski, Józef
18.	73	Adamski, Józef
19.	74	Adamski, Józef
20.	75	Adamski, Józef
21.	76	Adamski, Józef
22.	77	Adamski, Józef
23.	78	Adamski, Józef
24.	79	Adamski, Józef
25.	80	Adamski, Józef
26.	81	Adamski, Józef
27.	82	Adamski, Józef
28.	83	Adamski, Józef
29.	84	Adamski, Józef
30.	85	Adamski, Józef
31.	86	Adamski, Józef
32.	87	Adamski, Józef
33.	88	Adamski, Józef
34.	89	Adamski, Józef
35.	90	Adamski, Józef
36.	91	Adamski, Józef
37.	92	Adamski, Józef
38.	93	Adamski, Józef
39.	94	Adamski, Józef
40.	95	Adamski, Józef
41.	96	Adamski, Józef
42.	97	Adamski, Józef
43.	98	Adamski, Józef
44.	99	Adamski, Józef
45.	100	Adamski, Józef
46.	101	Adamski, Józef
47.	102	Adamski, Józef
48.	103	Adamski, Józef
49.	104	Adamski, Józef
50.	105	Adamski, Józef
51.	106	Adamski, Józef
52.	107	Adamski, Józef
53.	108	Adamski, Józef

Handwritten notes:
 - "Adamski, Józef" written vertically in blue ink.
 - "2. Albo A. Adamski, no. 34" written vertically in blue ink.
 - "13 Muz" written at the bottom right.

Wykaz więźniarek bloku 11, pod poz. 34 figuruje Helena Kurcysz (Kurcusz). Dokument z przechowywanego w AIPN zespołu: KL Ravensbrück/Obóz koncentracyjny Ravensbrück (z zasobu IPN)

Powojenna kariera

Po wyzwoleniu zamierzała wrócić do Warszawy, ale przypadek zdecydował, że osiadła w Szczecinie. Otóż koleżanki z obozu, z którymi wracała, zachorowały na tyfus, więc postanowiła zadbać o ich rekonwalescencję. Z Komitetu Pomocy Polakom znajdującego się na Wałach Chrobrego, otrzymywała dla nich chleb i mleko. Tam 5 lipca 1945 r. spotkała Piotra Zarembę (pierwszego powojennego prezydenta miasta), który zaproponował jej pracę. Tak Helena Kurcysz pozostała w Szczecinie.

Pracowała w Wydziale Technicznym Zarządu Miasta Szczecin. Następnie, na polecenie prof. Jana Zachwatowicza, przeprowadziła inwentaryzację zabytków. To wtedy odkryła pod posadzką Zamku Książąt Pomorskich sarkofagi książęce. Działała również w Komisji Przemianowywania Nazw Ulic. Od 1946 r. pracowała w Wydziale Urbanistyki w Regionalnej Dyrekcji Planowania Przestrzennego, od 1950 r. w Wydziale Budownictwa w Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, a w 1955 r. jako starszy projektant w Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej.

Helena Kurcysz był współorganizatorką Klubu „13 Muz”, założonego w 1946 r. miejsca spotkań środowiska artystycznego i naukowego. W swej willi znajdującej przy ulicy Wyspiańskiego 7 zorganizowała salon kulturalny, gdzie odbywały się m.in. odczyty literackie i wernisaże malarskie. Miały tam miejsce również

niezwykle cenne dla ówczesnego młodego pokolenia spotkania z ojcem Władysławem Siwkim, duszpasterzem młodzieży akademickiej w latach 1950-1970.

W latach 1975-1981 była świadkiem w procesie załogi Majdanka w Düsseldorfie.

Po wydarzeniach w Ursusie i Radomiu Helena Kurcysz była sygnatariuszką listów protestacyjnych, petycji Komitetu Obrony Robotników oraz Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela. Jej zaangażowanie wywołało zainteresowanie ze strony Służby Bezpieczeństwa, co w konsekwencji miało wpływ na ograniczenie spotkań kulturalnych w jej domu.

The image shows a document from the International Tracing Service (ITS) in Arolsen. The document is titled 'SERVICE INTERNATIONAL DE RECHERCHES INTERNATIONAL TRACING SERVICE INTERNATIONALER SUCHDIENST' and 'D-3548 AROLSSEN'. It is a form for recording information about a person, with fields for name, date of birth, and other details. The name 'Helena Kurcysz' is entered in the 'Name' field. The date of birth is '10.5.1911'. The document is marked as 'nicht angeführt' (not listed) in several places. A large stamp 'Aktenskopia' is visible over the bottom part of the form. The document is numbered '10 - 879 939'.

**Kwestionariusz
Międzynarodowego Czerwonego
Krzyża dot. Heleny Kurcysz
(Arolsen Archives)**

M. G. P. Łoża -
 Wydz. W. S. P. -
 do wpr. Nr. S. P. - 28

Scisle tajne! 3
 S. P.

ZADANIE
 (na wywiad)

Proszę przeprowadzić wywiad:

- Nazwisko *Kurcyusz n. p. Stanisława*
- Imię *Helena*
- Imię ojca *Stefan*
- Rok urodzenia *10.5.1914*
- Miejsce pracy i zajmowane stanowisko *Urząd Gof. W-R Ryko
budowy mostów i ścieżki (inżynier)*
- Adres *obecnie m. Zamieszkania - Praca
w Warszawie - z koin. Zamieszkania - Praca
w Warszawie - z koin. Zamieszkania - Praca
w Warszawie*
- Specjalne zlecenia: *nie ma*
- Cel wywiadu *opisowe*

Naczelnik Wydziału
[Podpis]

Dnia *22.07* 194 r.

Karta wystawiona przez
Wojewódzki Urząd
Bezpieczeństwa w Szczecinie
dotycząca przeprowadzenia
wywiadu nt. Heleny Kurcyusz (z
zasobu IPN)

Aktywnie udzielała się w Sekcji Strzelectwa Sportowego Klubu Sportowego „Ogniwo”, Stowarzyszeniu Plastyków Amatorów (jej akwarele przedstawiające pejzaże i zabytki Pomorza Zachodniego można było podziwiać na wystawach indywidualnych w 1970 oraz 1980 r.) oraz Związku Kombatantów i Byłych Więźniów Obozów Koncentracyjnych.

W latach 1975-1981 była świadkiem w procesie załogi Majdanka w Düsseldorfie. W 1998 roku otrzymała tytuł Pioniera Miasta Szczecina. Należała do Stowarzyszenia Architektów Polskich oraz współorganizowała Towarzystwo Urbanistów Polskich.

* * *

Helena Kurcyusz zmarła 21 stycznia 1999 r. w Szczecinie. Została pochowana w Warszawie na cmentarzu Powązkowskim.

COFNIJ SIĘ